

DOI: [10.32702/2307-2156-2018.12.103](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2018.12.103)

УДК 351.354:504:33(87)

*М. Ю. Березін,
здобувач, Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ*

СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

*Maxim Berezin,
postgraduate of the Interregional Academy of Personnel Management*

BASES OF FORMATION OF FUNCTIONS OF EXECUTIVE AUTHORITIES AT THE ORGANIZATION OF PUBLIC ORDER PROTECTION

Надано характеристику економічним, соціальним, політичним гарантіям прав і свобод громадян. Визначено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Встановлено, що до аналізу соціальних гарантій прав і свобод громадян вчені звертаються нечасто, в тому числі і до дослідження їх в сфері охорони громадського порядку, хоча їх вивчення представляє певний інтерес, оскільки від наявності і дії цієї групи умов і засобів нерідко залежить успішна реалізація прав і свобод громадян, в той час як їх відсутність означає неможливість реалізації всіх інших видів гарантій. Розглянуто групи адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку.

Визначено, що систему адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку можна конкретизувати, поклавши в основу види невігідних юридичних наслідків для порушника прав і ступінь відновлення прав громадян при настанні цих наслідків, що в сукупності становить комплекс охоронних правовідносин. Доведено, що важливим засобом гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку є інститут юридичної відповідальності (дисциплінарної, адміністративної, цивільної та кримінальної). Встановлено, що взаємозв'язок гарантій прав і свобод громадян, закріплених у різних галузях, законодавства, чітко проглядається при аналізі інституту оскарження.

The economic, social, political guarantees of the rights and freedoms of citizens are characterized. It is determined that human rights and freedoms and their guarantees determine the content and focus of the state. It has been established that scientists turn to analysis of social guarantees of citizens' rights and freedoms infrequently, including researching them in the field of public order protection, although their study is of certain interest, since the successful implementation of rights often depends on the availability and operation of this group of conditions and means and citizens' freedoms, while their absence means the impossibility of implementing all other types of guarantees. The groups of administrative and legal guarantees of the rights and freedoms of citizens in the field of public order protection are considered.

It is determined that the system of administrative and legal guarantees of the rights and freedoms of citizens in the field of public order protection can be specified, based on the types of unprofitable

legal consequences for the violator of rights and the degree of restoration of citizens' rights when these consequences occur; together constitute a complex of protective legal relations. It is proved that the institution of legal liability (disciplinary, administrative, civil and criminal) is an important means of guaranteeing the rights and freedoms of citizens in the field of public order protection. It has been established that the relationship between guarantees of the rights and freedoms of citizens enshrined in various fields of legislation is clearly visible when analyzing the institution of appeal. The right to appeal in the administrative process is guaranteed Not only the suspension of the execution of the judgment in the case, but also the criminal liability of officials guilty of non-fulfillment or improper fulfillment of the obligations to consider citizens' complaints as a result of negligent or dishonest attitude towards them. It is substantiated that within the framework of the system of administrative and legal guarantees of the rights and freedoms of citizens in the field of public order protection, it becomes possible to protect the rights of citizens violated by the unlawful actions of second entities (citizens, government representatives), and the opportunity to protect violated rights exercised in the special jurisdictional activities of authorities which is the cessation of violations, restoration of violated rights, bringing the perpetrators to justice.

Ключові слова: *Громадський порядок, гарантія прав і свобод громадян, охорона громадського порядку, юридична відповідальність, правовідносини, законодавство.*

Keywords: *Public order, guarantee of the rights and freedoms of citizens, protection of public order, legal liability, legal relations, legislation.*

Вступ

На сьогодні за ініціативи вищого керівництва держави продовжують прийматися закони, спрямовані на створення реальних механізмів для реалізації прав і свобод людини в Україні. Важливою юридичною гарантією прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку є встановлена законодавством можливість відшкодування громадянам матеріального і морального збитку.

Належний рівень розвитку суспільства та держави, в яких панує верховенство права, спонукає до утвердження спеціальних правових гарантій конституційних прав і свобод людини. Оскільки такі гарантії в сучасних державах отримують своє позитивне унормування, то в науці їх іще ототожнюють з юридичними гарантіями прав і свобод людини. В Україні ці гарантії представлені насамперед законодавчими і інституційними механізмами реалізації конституційних прав і свобод людини. Перші із них представлені системою чинного законодавства у правозахисній сфері - Конституцією та законами України, міжнародними договорами, щодо яких Україна взяла на себе зобов'язання в сфері захисту прав людини, указами Президента України, іншими добре відомими усім правникам нормативно-правовими актами у сфері захисту прав і свобод людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Реалізація конституційних положень, що проголошують Україну як демократичну, соціальну і правову державу неможлива без усебічного зміцнення законності й правопорядку, забезпечення прав і свобод громадян. Вимога боротися за дотримання правопорядку законними методами і засобами залишається особливо важливою, коли в Україні будуються правова держава і громадянське суспільство. Теоретичні й науково-практичні аспекти проблеми розвитку системи адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку, розглядали у своїх працях такі вчені, як М. М. Антонович, Ю. Г. Барабаш, С. П. Головатий, О. М. Гончаренко, А. М. Колодій, В. В. Кравченко, Ю. І. Кругул, А. Р. Крусян, О. Г. Кушніренко, С. П. Мороз, А. Ю. Олійник, Т. А. Плугатар, Ж. М. Пустовіт, О. В. Пушкіна, Б. М. Свірський, Т. М. Слінько, М. І. Хавронюк, В. М. Шаповал та ін.

Постановка завдання

Реалізація Конституції України передбачає наявність досконалої системи гарантій прав і свобод людини. Ця система репрезентована загальними і спеціально-юридичними гарантіями. Перші з них визначаються рівнем розвитку основних сфер суспільного і державного життя в Україні - політичної, економічної, соціальної, культурної (духовної), інформаційної та ін. Закономірно, що повноту реалізації прав і свобод людини може гарантувати лише сильна, економічно потужна держава із розробленими засадами забезпечення охорони громадського порядку.

Громадський порядок як певна правова категорія являє собою систему суспільних відносин, що виникають і розвиваються в громадських місцях в процесі спілкування людей, правове та інше соціальне регулювання яких забезпечує їх особисту і громадську безпеку, і тим самим обстановку спокою, узгодженості та

ритмічності суспільного життя. Тому, в роботі ставиться завдання дослідити наукові підходи до визначення системи адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку.

Результати

Аналіз системи адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку необхідно, на наш погляд, почати з розкриття змісту основних понять. Серед загальних гарантій прав і свобод в даній сфері першу групу складають економічні гарантії. Розробленість даної проблеми характеризується наявністю теоретичних узагальнень і висновків, що розкривають сутність, специфіку і тенденції генезису демократичних структур влади в умовах громадянського суспільства з розвинутою або ринковою економікою, коли адміністративне право грає ключову і помітну роль в системі організації і здійснення державного управління і забезпечення законності і правопорядку в сфері практичного адміністрування в економічній сфері.

Права і свобода громадян в даній сфері - спокій, особиста недоторканність, честь і гідність - можуть бути реалізовані і надійно забезпечені при наявності в суспільстві економічної гідності особистості. Це, в свою чергу, передбачає можливість для кожного громадянина бути повноправним суб'єктом власності, купувати за зароблені гроші будь-які товари, а в сфері сервісу - послуги. Громадянам з порівняно невеликими доходами суспільством і державою повинна надаватися допомога на рівні прожиткового мінімуму - як через державні фонди, так і через громадські об'єднання та гуманітарні ініціативи. Найважливіше завдання - підтримка тимчасово непрацюючих громадян, забезпечення перекваліфікації працівників та проведення заходів в межах програм зайнятості. Без економічної гідності особистості, без свободи в сфері економічного вибору, що відповідає здібностям і можливостям людей, створити необхідні матеріальні гарантії реалізації прав і свобод громадян в якій би то не було сфері, з одночасним забезпеченням соціальної справедливості.

Другу групу складають політичні гарантії прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку, які діють не прямо, а опосередковано, створюючи ту політичну середу, в якій громадяни реалізують права і свободи. Під політичними гарантіями розуміється відповідним чином орієнтована політика держави, її спрямованість на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини, стійкість політичних структур, їх здатність до досягнення громадянської злагоди, що виключає дестабілізацію в суспільстві, належний рівень політичної культури громадян, боротьба з бюрократизмом державного апарату, з хабарництвом та інші політико-організаційні чинники.

Основною політичною гарантією прав і свобод громадян в сфері охорони громадського порядку є така організація демократичної держави, котра обмежує свободу соціальної поведінки громадян лише в тих областях і сферах, де стикаються дійсно суперечливі інтереси, які самими учасниками громадських відносин врегульовані і узгоджені бути не можуть, і де в силу цього потрібно зовнішнє, засноване на законності і формальній рівності сторін регулювання процесу узгодження інтересів і дій.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [1].

Проблеми політичного гарантування прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку за напрямом створення належних умов політичної стабільності, яка гарантує спокій в громадських місцях, злагоженість процесів громадської діяльності, повагу честі і гідності громадян, вирішуються недостатньо.

До аналізу соціальних гарантій прав і свобод громадян вчені звертаються нечасто, в тому числі і до дослідження їх в сфері охорони громадського порядку, хоча їх вивчення представляє певний інтерес, оскільки від наявності і дії цієї групи умов і засобів нерідко залежить успішна реалізація прав і свобод громадян, в той час як їх відсутність означає неможливість реалізації всіх інших видів гарантій.

Соціальні гарантії - комплекс умов, які забезпечують права членів суспільства у виробництві, розподілі та споживанні. Головне призначення соціальних гарантій - забезпечення соціально-рівних умов для всебічного, гармонійного розвитку здібностей всіх членів суспільства.

З точки зору системності всіх видів гарантій прав і свобод, духовні гарантії тісно пов'язані з іншими видами гарантій - політичними, соціальними, економічними. Це обумовлено тим, що в сфері охорони громадського порядку реалізуються такі права громадян, як право на повагу, особистої гідності, честі, спокою і недоторканності. Очевидно, що реалізація таких прав можлива лише в обстановці стабільності, спокою процесів суспільного життя - в першу чергу, процесів спілкування не в колективі. Соціальна психологія розглядає спілкування в ситуаціях поведінки не в колективі, як спілкування в тих об'єднаннях людей, які виникли на короткий термін, часто за випадковим приводом. Традиційно духовні (їх іноді визначають як ідеологічні) гарантії розумілися як культура суспільства, освіченість і свідомість його членів і т.д. Активною складовою духовних гарантій прав і свобод громадян визнається правосвідомість.

Відзначимо, що матеріальні чинники в житті людей самі по собі не дають пояснення їх вчинків, бо поведінка ніколи не буває і не може бути автоматичною. Зміни в економічній сфері, зростання кризових явищ, крах старих стереотипів мислення і переоцінка цінностей, соціокультурні зміни в духовній сфері життя суспільства не пояснюють поведінки окремих індивідів в конкретних ситуаціях. Виступаючи в якості елемента загальної системи забезпечення гарантій прав і свобод громадян, духовні гарантії створюють якраз те середовище, в якій реалізуються права і свободи громадян, причому слід зазначити, що через духовні гарантії в

даній сфері здійснюються, реалізуються важливі міжсистемні зв'язки з духовно-моральною сферою життя суспільства. Об'єктивні процеси, таким чином, є лише потенційними причинами поведінки людей, актуальними ж вони стають, будучи перетвореними на факти суспільної свідомості. Тому, щоб зрозуміти поведінку людей, їх вчинки в сфері охорони громадського порядку, необхідно не тільки констатувати певні матеріальні умови, в яких така охорона здійснюється, але і встановити витоки самої соціальної поведінки. Саме на цей аспект проблеми ми хотіли б звернути увагу, розкриваючи зміст і значення загальних гарантій прав і свобод.

Загальні гарантії прав і свобод громадян, які виступають в якості умов їх реалізації, охорони і захисту самі по собі не можуть забезпечити їх правомірну реалізацію, оскільки їх забезпечення пов'язано не стільки з загальними умовами (економічними, політичними і т. д.) суспільства, які виступають як загальні гарантії, скільки з юридичними засобами забезпечення, тобто з юридичними гарантіями.

Юридичні гарантії отримали в літературі назву спеціальних. Такі гарантії встановлюються державою, та їх реалізація - обов'язок влади. У літературі досить повно і докладно досліджено питання про юридичні гарантії прав і свобод громадян як засобів, що забезпечують їх реалізацію та охорону (захист) [2, с. 81].

В рамках нашого дослідження представляється необхідним приділити особливу увагу аналізу адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян, що в першу чергу пояснюється специфікою адміністративно-правової охорони громадського порядку. Такий аналіз передбачає з'ясування не тільки меж адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку і з приводу реалізації прав і свобод в даній сфері, а й тих правових засобів, якими володіє адміністративно-правовий механізм і який використовується в цілях практичного їх гарантування.

На нашу думку, щодо забезпечення розвитку системи адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку, можна виділити наступні їх групи.

До першої належить група прав і свобод громадян, яка розкриває зміст загального правового статусу громадянина та його гарантій в галузевому законодавстві. Тут, як нам представляється, можна простежити «взаємозв'язок» загального правового статусу з конкретними варіантами правового становища громадян в різних сферах суспільного життя. Головне в механізмі такого «взаємозв'язку» - практична реалізація спільного правового статусу громадянина, а звідси і неминучість перенесення центру ваги в процесі гарантування прав і свобод громадян в сфері їх практичної реалізації. А оскільки основні важелі практичного здійснення прав і свобод громадян знаходяться в розпорядженні органів державного управління та їх посадових осіб, а їх використання є прямим обов'язком цих суб'єктів державного управління, то правомірний такий висновок - в адміністративному законодавстві отримують свою конкретизацію і деталізацію конституційні права і свободи громадян, саме на основі цього законодавства створюється система найбільш відчутних повсякденних гарантій прав і свобод громадян.

Друга група правових гарантій прав і свобод громадян у сфері державного управління пов'язана з відповідними адміністративно-правовими процедурами, в яких реалізуються ті чи інші права. Така, наприклад, процедура розгляду скарг та заяв громадян [3, с. 140].

Третю групу складають адміністративно-процесуальні гарантії прав і свобод громадян, що реалізуються в процесі провадження у справах про адміністративні правопорушення. Виходячи із завдань дослідження, на розгляді цієї групи гарантій зупинимося більш детально.

Зазначена класифікація гарантій прав громадян підпорядкована конкретним цілям. В одних випадках гарантії прав громадян, чиї права порушуються, а з іншого — сплановані гарантії від неправомірного затримання і приводу. Треба уточнювати юридичну природу заходів, віднесених до інститутів адміністративно-процесуального права. В інших - система гарантій погоджується з заходами юридичних заборон. По-третє - аналізуються кордони (обсяг) адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку і з приводу реалізації громадянами своїх прав і обов'язків.

Отже, на нашу думку, систему адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку можна конкретизувати, поклавши в основу види невідповідних юридичних наслідків для порушника прав і ступінь відновлення прав громадян при настанні цих наслідків, що в сукупності становить комплекс охоронних правовідносин.

Дана система гарантій прав і свобод громадян найбільш предметно проглядається в конкретних соціально-правових ситуаціях, оскільки саме в цій сфері виникають численні охоронні правовідносини, зумовлені порушеннями тих чи інших прав громадян. Юридичні факти, з якими пов'язані такі правовідносини, є неправомірною поведінкою суб'єкта права (громадянина або представника влади - працівника міліції), коли скоєно правопорушення і необхідно використовувати засоби адміністративного впливу для припинення правопорушення, притягнення до відповідальності порушника, здійснення попередження нових правопорушень, відновлення порушеного правопорядку.

Взаємозв'язок гарантій прав і свобод громадян, закріплених у різних галузях, законодавства, чітко проглядається при аналізі інституту оскарження. Право на оскарження в адміністративному процесі гарантується не тільки призупиненням виконання постанови по справі, а й кримінальною відповідальністю посадових осіб, винних у невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків з розгляду скарг громадян внаслідок недбалого або несумлінного до них ставлення.

Важливість наведеного полягає в тому, що закінчення строків виключає право суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення на вчинення певних процесуальних дій - затриманий має бути звільнений, правопорушник втрачає право на подачу скарги. З закінченням другої половини терміну позбавлення спеціального права відпадає потреба в клопотанні про скорочення терміну цього виду покарання.

Важливим засобом гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку є інститут юридичної відповідальності (дисциплінарної, адміністративної, цивільної та кримінальної).

Отже, в основі конкретних соціально-правових ситуацій лежать порушення конкретних адміністративно-правових норм, що закріплюють права і обов'язки суб'єктів: з одного боку, право працівника міліції вимагати припинення правопорушення і застосовувати до порушника передбачених законом заходів адміністративного примусу, а з іншого - обов'язок правопорушника зазнати передбачені адміністративним законодавством правообмежень, а також виконати додаткові покладені на нього в зв'язку з порушенням обов'язків. В рамках зазначених правовідносин виникає і реалізується можливість приведення до дії спеціальних юридичних засобів забезпечення (гарантій) прав громадян.

IV. Висновки

В межах системи адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку виникає можливість охорони прав громадян, порушених неправомірними діями інших суб'єктів (громадян, представників влади), і можливість захисту порушених прав, реалізованих в спеціальній юрисдикційній діяльності органів, обов'язком яких є припинення порушень, відновлення порушених прав, притягнення винних до відповідальності.

Проведений аналіз дозволяє сформулювати такі основні висновки:

- серед загальних гарантій прав і свобод громадян в сфері охорони громадського порядку можна виділити економічні, політичні, соціальні, духовні гарантії;
- юридичні гарантії отримали назву спеціальних, метою яких є забезпечення безпосереднього задоволення інтересів, основних прав і свобод громадян благами різного характеру, такі гарантії встановлюються державою, та їх реалізація є обов'язком влади;
- зміст адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян дозволяє виділити наступні їх групи: до першої належить група прав і свобод громадян, яка розкриває зміст загального правового статусу громадянина та його гарантій в галузевому законодавстві; друга група правових гарантій прав і свобод громадян пов'язана з відповідними адміністративно-правовими процедурами, в яких реалізуються ті чи інші права; третю групу складають адміністративно-процесуальні гарантії прав і свобод громадян, що реалізуються в процесі провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Література.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Плугатар Т. А. Питання інтеграції громадського та відомчого контролю за дотриманням прав і свобод громадян Національною поліцією України / Т. А. Плугатар // Наука і правоохорона. - 2018. - № 4. - С. 80-91.
3. Свірський Б. М. Джерела нормативно-правового забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності / Б. М. Свірський // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право. - 2018. - Вип. 16. - С. 139-144.

References.

1. Informatively-legal systems league law in Ukraine (2010), “Constitution of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>. (Accessed 29 October 2019).
2. Plugar T. A. (2018) “Issues of integration of public and departmental control over the observance of the rights and freedoms of citizens by the National Police of Ukraine”, *Nauka i pravookhorona*, vol. 4, pp. 80-91.
3. Svirsky B. N. (2018) “Sources of legal support of human rights and freedoms in law enforcement”, *Bulletin of Mariupol State University. Series: Law*, vol. 16, pp. 139-144.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2018 р.